İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Uygun işe yerleştirme

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU

Amaç ve öğrenme hedefleri

> **Katılımcıların, çalışanların kişisel sağlık özellikleri ile işyeri ortam faktörlerini dikkate alarak sağlıklarının korunması ve geliştirilmesi için yapılacak işlemler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak.**

- Uygun işe yerleştirmeyi tanımlar.
- Kişisel sağlık özelliklerinin uygun işe yerleştirmedeki önemini bilir.
- Çevre ve işyeri ortam faktörlerinin önemini bilir.
- İşe giriş ve periyodik muayenelerin uygun işe yerleştirmede nasıl kullanılacağını bilir.
- Diğer sağlık personelinin görevlerinde “çalışana uygun iş” ilkesini bilir.

Bölüm 1

Uygun işe yerleştirmenin ilkeleri

Sağlık gözetimi, çalışma ortamı gözetimi ve işe giriş muayenesi

Uygun işe yerleştirme nedir?

Çalışanın sağlık gözetimi

Kişinin yaşı, cinsiyeti, sağlık sorunları, eğitimi ve alışkanlıkları gibi özelliklerinin iş ve sağlık ilişkisi bakımından değerlendirilmesi.

Çalışma ortamı gözetimi

İşyerindeki tehlikelerin, risklerin ve maruziyetlerin belirlenmesi ve ölçülmesi.

- Çalışmaya aday kişi işe başlamadan önce değerlendirilerek nitelikleri belirlenir ve bu niteliklere uyan bir işe yerleştirilir; bunun aracı işe giriş muayenesidir.
- Uygun işe yerleştirme, koruyucu sağlık hizmetleri bakımından birincil düzeyde korumadır.
- İşe giriş muayenesinin amacı kişinin bazı işlerde çalışmasını engellemekten çok, onu niteliklerine uygun bir işe yerleştirmektir.

İşe giriş muayenesi

1. Anamnez (sağlık öyküsü) alınır.
2. Fizik muayene yapılır.
3. Rutin laboratuvar incelemeleri yapılır.
4. İşin özelliğine göre özel tetkikler yapılır.
5. Gerekiyorsa koruyucu aşılar yapılır.

Kişinin özellikleri ile işyeri koşulları birlikte değerlendirildiğinde bazı sağlık sorunları önlenebilir. Örneğin:

- Alerji öyküsü olan kişinin deterjan ve temizlik maddelerinin yoğun kullanıldığı işte kontakt dermatit riski
- Akciğer hastalığı olan kişinin tozlu ortamda çalışması
- Karaciğer hastalığı olan kişinin solventlerle çalışması
- Çok sigara içen kişinin asbestle ilgili işte çalışması (akciğer kanseri riskinin katlanması)

İşyeri durum saptaması

İşyeri hekimi çalışma koşulları ve ilişkileri hakkında bilgi sahibi olarak risk değerlendirmesi sonuçlarına ulaşmalıdır:

- Riskli çalışma türlerini saptamalı
- Riskli çalışma koşullarını bilmeli
- Çalışma ilişkilerini bilmeli
- Sağlık risklerinin ölçümünü yaptırmalıdır

Gerekebilecek ölçümler

- Gürültü
- Toz
- Metal ve gaz
- Radyasyon
- Termal konfor
- Titreşim ve aydınlatma

Muayene öncesi incelenecek belgeler

- İşyeri durum saptama formu
- İş akış şeması
- Ortam ve kişisel maruziyet ölçümleri
- Malzeme güvenlik bilgi formları
- Risk değerlendirmesi sonuçları

İşyeri hekiminin rolü

- İşe giriş muayenesi ve uygun işe yerleştirme, işyeri hekiminin önemli teknik görevlerindendir.
- Kamu kuruluşlarının hazırladığı sağlık yönergeleri, iş ile o işe adayın asgari sağlık koşullarını gösterir; işyeri hekimi gerektiğinde bu kaynaklardan yararlanır.
- Değerlendirme kişiye özgüdür: aynı hastalık, farklı iş ve maruziyet koşullarında farklı sonuç doğurabilir. Gerekirse iş, ekipman veya çalışma saatleri kişiye uyarlanarak "şartlı" uygunluk verilir.
- Sağlık bilgileri gizlidir; işverene yalnızca çalışmaya elverişlilik kanaati ve gerekli koşullar bildirilir.

Bölüm 2

Sağlık gözetimi mevzuatı

6331 sayılı Kanun md. 15, muayene formu, periyodik muayeneler ve özel gruplar

2025

6331 sayılı Kanun md. 15: sağlık gözetimi

İşveren, çalışanların maruz kalacakları riskleri dikkate alarak sağlık gözetimine tabi tutulmalarını sağlar ve şu hâllerde sağlık muayenelerini yaptırır:

1. İşe girişte
2. İş değişikliğinde
3. İş kazası, meslek hastalığı veya sağlık nedeniyle tekrarlanan işten uzaklaşmalardan sonra işe dönüşte, talep etmeleri hâlinde
4. İşin devamı süresince, çalışanın ve işin niteliği ile işyerinin tehlike sınıfına göre Bakanlıkça belirlenen düzenli aralıklarla

- Tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan **işlerde** çalışacaklar, işe uygun olduklarını belirten sağlık raporu olmadan işe başlatılamaz.
- Sağlık gözetiminin maliyeti işverence karşılanır, çalışana yansıtılamaz; çalışanın sağlık bilgileri gizli tutulur.

2025

Sağlık raporu kimden alınır?

- Kanun kapsamında alınması gereken sağlık raporları **işyeri hekiminden** alınır.
- 50'den az çalışanı bulunan az tehlikeli işyerleri için raporlar ÇASMER'lerden, aile hekimlerinden veya diğer kamu sağlık hizmeti sunucularından da alınabilir.
- Raporlara itirazlar Sağlık Bakanlığınca belirlenen hakem hastanelere yapılır; verilen kararlar kesindir.

Eski mevzuattaki "işyeri hekimi yoksa sırasıyla Toplum Sağlığı Merkezi, aile sağlığı merkezi, SSK, sağlık ocağı veya belediye hekimi" sıralaması ile "ağır ve tehlikeli işler sağlık raporu" uygulaması yürürlükte değildir. ÇASMER (Çalışan Sağlığı Merkezi), 2025'te 7538 sayılı Kanunla 6331'e eklenmiştir.

İşe giriş ve periyodik muayene formu

İşyeri hekimi, İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik'teki formu gerekli muayene ve tetkikleri yaparak veya yaptırarak doldurur. Formun bölümleri:

1. İşyeri ve çalışan bilgileri; çalışanın beyanı ve imzası
2. Meslek öyküsü: daha önce çalıştığı yerler ve yaptığı işler
3. Özgeçmiş, soygeçmiş ve bağışıklama
4. Tıbbi anamnez: yakınmalar, hastalıklar, ameliyat, iş kazası, meslek hastalığı şüphesi, maluliyet
5. Alışkanlıklar: sigara ve alkol
6. Fizik muayene: duyu organları ve sistemler; tansiyon, nabız, boy, kilo, beden kitle indeksi
7. Laboratuvar: kan, idrar, radyolojik ve fizyolojik analizler (odyometri, solunum fonksiyon testi), psikolojik testler
8. Kanaat ve sonuç; hekimin imzası, diploma ve işyeri hekimliği belge bilgileri

Kanaat ve sonuç

Kanaat	Anlamı
... işinde bedenen ve ruhen çalışmaya elverişlidir	Herhangi bir kısıtlama olmaksızın uygun
... şartıyla çalışmaya elverişlidir	Belirli koşullarla uygun: örneğin gece veya vardiyalı çalışmama, belirli bir maruziyetten uzak tutulma, uygun alet ve teçhizat kullanma

- Muayene sonucunda çalışanın gece veya vardiyalı çalışıp çalışamayacağı ile vücut bütünlüğünü tamamlayıcı alet ve teçhizat bulunması hâlinde bu koşullarla çalışmaya elverişli olup olmadığı da belirtilir.
- Hekim kanaatini belirterek formu tarihler ve imzalar.

Periyodik (aralıklı) muayeneler

- Çalışanların sağlığını korumada, işyeri ortam risklerinin denetim altına alınmasında ve sağlık sorunlarını erken yakalamada önemlidir.
- Risklere uygun ek ve tamamlayıcı tetkikler gerekebilir: kan, idrar, portör muayenesi, odyometri, solunum fonksiyon testi, radyoloji.

Tehlike sınıfı	Periyodik muayene sıklığı (en geç)
Çok tehlikeli	Yılda bir
Tehlikeli	3 yılda bir
Az tehlikeli	5 yılda bir

İşyeri hekimi; çalışanın yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, maruziyetin niteliği ve özel mevzuat (gürültü, titreşim, kimyasal, biyolojik etkenler, gece çalışması) gereğince bu süreleri kısaltabilir.

Genç ve çocuk işçiler

- **Genç işçi:** 15 yaşını tamamlamış, 18 yaşını tamamlamamış kişi.
- **Çocuk işçi:** 14 yaşını tamamlamış, 15 yaşını doldurmamış ve zorunlu ilköğretimini tamamlamış kişi.
- İşe yerleştirmede ve çalışma süresince güvenliği, sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır.
- Maden ocakları, kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde 18 yaşını doldurmamış kişilerin çalıştırılması yasaktır (4857 sayılı Kanun md. 72).
- Çocuk ve genç işçilere sağlık muayenesi yapılmadan iş verilmez; muayeneler belirli aralıklarla tekrarlanır.

4857 sayılı Kanun md. 72, yer altı ve su altı işlerinde her yaştaki kadınların çalıştırılmasını da yasaklar. Dayanak: Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

Çocuk işçilerin çalıştırılabileceği hafif işler

1. Düşme ve yaralanma tehlikesi olmayan meyve, sebze ve çiçek toplama
2. Kümes hayvanları besiciliğinde yardımcı işler, ipek böcekçiliği
3. Esnaf ve sanatkârların yanında satış işleri
4. Büro hizmetlerine yardımcı işler
5. Gazete ve dergi dağıtımı ve satışı (yük taşıma ve istifleme hariç)
6. Fırın, pastane, manav, büfe ve içkisiz lokantalarda komi ve satış elemanlığı
7. Satış eşyalarına etiket yapıştırma ve elle paketleme
8. Kütüphane, fuar, panayır ve sergilerde yardımcı işler (yük taşıma hariç)
9. Spor tesislerinde yardımcı işler
10. Çiçek satışı ve düzenlenmesi

Özel politika gerektiren diğer gruplar

- **Gebe ve emziren çalışanlar:** gebeliğin tespitinden itibaren ve doğumdan sonra emzirme döneminde gece çalıştırılmaz; risk değerlendirmesinde tespit edilen tehlikeli işlerden uzak tutulur ve gerekirse çalışma koşulları değiştirilir.

- **Gece çalışanlar:** işe başlamadan önce ve düzenli aralıklarla sağlık muayenesinden geçirilir; sağlığı uygun olmayanlar gündüz işlerine aktarılır.

- **Engelli çalışanlar:** engel durumu tek başına çalışmaya engel değildir; işyeri ve iş, engel durumuna uygun hâle getirilerek (makul uyumlaştırma) çalışma sağlanır.

- **Yaşlı ve kronik hastalığı olan çalışanlar:** kişiye özgü değerlendirme ve gerektiğinde iş uyarlaması yapılır.

Bölüm 3

Sağlık sorunlarına göre iş yerleştirme

Rehber niteliğindeki eşleştirmeler ve özel işler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Sağlık sorunları ve kaçınılması gereken işler (1)

Sağlık sorunu	Çalıştırılmaması önerilen işler ve maruziyetler
Koroner arter hastalığı	Karbonmonoksit, arsenik, azot bileşikleri, kurşun, kükürtlü hidrojen, talyum; yüksek tempolu ve aşırı efor gerektiren işler
Hipertansiyon	Yüksekte çalışma (vinç operatörlüğü vb.); kan basıncı kontrolünde sorun varsa gece işleri
Kronik obstrüktif akciğer hastalığı	Fosgen, berilyum, arsenik, manganez, azot dioksit, amonyak, nikel karbonil, organik fosfor bileşikleri, kurşun, karbon sülfür, kükürtlü hidrojen, talyum, vanadyum, klor, flor, aldehitler, silisyum dioksit, asbest
Kronik karaciğer hastalığı	Kurşun, beyaz fosfor, cıva, manganez, talyum, toksik gazlar, solventler, organik fosfor bileşikleri

Sağlık sorunları ve kaçınılması gereken işler (2)

Sağlık sorunu	Çalıştırılmaması önerilen işler ve maruziyetler
Diyabet	Kurşun, organik fosfor bileşikleri, karbon sülfür, talyum, metil klorür, karbon tetraklorür, toksik gazlar; kan şekeri kontrolünde sorun varsa gece ve vardiyalı işler
Peptik ülser	Karbon sülfür, toksik gazlar, vardiyalı işler
Kronik böbrek hastalığı	Cıva, talyum, kurşun, kadmiyum, beyaz fosfor, solventler
Kan hastalıkları (anemi, lösemi vb.)	Manganez, kurşun, talyum, toksik gazlar, solventler (özellikle benzen)

Sağlık sorunları ve kaçınılması gereken işler (3)

Sağlık sorunu	Çalıştırılmaması önerilen işler ve maruziyetler
Nörolojik hastalıklar	Karbonmonoksit, pestisitler, halojenli kimyasallar, solventler, alüminyum, arsenik, kurşun, cıva, manganez, karbon disülfür, toluen; gece işleri, tek başına çalışma ve yüksekte çalışma
Psikiyatrik hastalıklar	Manganez, kurşun, talyum, toksik gazlar; kapalı ve dar alanlarda, tek başına ve yüksekte çalışma
Hareket sistemi hastalıkları	Ergonomik olmayan koşullarda yapılan işler

Bu eşleştirmeler rehber niteliğindedir. Karar, hastalığın evresine ve kontrol durumuna, maruziyet düzeyine ve alınabilecek önlemlere göre işyeri hekimince kişiye özgü verilir; organ kaybı, protez veya görme bozukluğu olan çalışanlar uygun düzenlemelerle çalıştırılabilir.

Tozlu işler

Çalışması sakıncalı olabilecekler

- Dolaşım sistemi hastalıkları: kalp yetmezliği, hipertansiyon
- Solunum fonksiyon bozuklukları; solunumu zorlaştıran göğüs kafesi deformiteleri
- Kronik akciğer hastalıkları: bronşit, astım, amfizem, plörit, fibrotik ve granülomatöz değişiklikler
- Pnömokonyozlar
- Tüberküloz öyküsü (aktif veya inaktif)
- Aşırı şişmanlık

İşe giriş ve periyodik muayene

- Özgeçmiş, soygeçmiş, fizik muayene; solunum ve dolaşım sistemi muayenesi
- Solunum fonksiyon testi (spirometri: FVC, FEV1)
- Standart arka-ön akciğer grafisi; pnömokonyoz değerlendirmesi ILO Uluslararası Pnömokonyoz Radyografi Sınıflaması'na göre yapılır

Eski kaynaklardaki "35×35 cm film, en az 200 mA'lik röntgen cihazı" ölçütünün yerini bugün ILO sınıflamasına uygun dijital veya konvansiyonel standart grafi almıştır.

Yüksekte çalışma

Çalışması sakıncalı olabilecekler

- 18 yaşından küçükler
- Kontrolsüz dolaşım sistemi hastalıkları: hipertansiyon, hipotansiyon, ileri arterioskleroz, ritim bozukluğu, kalp yetmezliği, yakın zamanda geçirilmiş miyokard enfarktüsü
- Kontrolsüz diyabet, ileri böbrek hastalığı
- Epilepsi ve bilinç kaybına yol açan nörolojik hastalıklar; kontrolsüz psikiyatrik hastalıklar
- Baş ve boyun travması sonrası denge bozukluğu; vertigo
- İlaç, alkol ve madde bağımlılığı; düzeltilemeyen görme bozukluğu

İşe giriş ve periyodik muayene

- Özgeçmiş, soygeçmiş, fizik muayene
- Baş-vücut denge işlevi, görme ve işitme muayenesi
- EKG, kan şekeri, kreatinin, hemogram, tam idrar
- Toz riski varsa akciğer grafisi, gürültü riski varsa odyometri

Kaynak sunumda yer alan “kadınlar” ve “bedensel engelliler” için toptan yasak mevzuatta yoktur ve ayrımcılık oluşturur; değerlendirme kişiye özgü yapılmalıdır.

Kaynaklar

Mevzuat

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, md. 15 (7538 sayılı Kanunla değişik, 2025)

İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (2013), Ek-2 muayene formu

4857 sayılı İş Kanunu, md. 71–72

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik (2013)

Diğer kaynaklar

ILO (2022). Guidelines for the use of the ILO International Classification of Radiographs of Pneumoconioses

ILO, Technical and ethical guidelines for workers' health surveillance (1998)

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun

İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Teşekkürler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU